

Tema 10: La transició democràtica

1. Tres anys que canviaren Espanya

La mort de Franco va ser rebuda amb serenitat pel poble espanyol. El cadàver de Franco s'exposà al Palau Reial de Madrid, per milers de ciutadans van passar durant dos dies. El 23/11, el dictador, que havia governat Espanya dictatorialment durant més de 35 anys, era enterrat al Valle de los Caídos.

El primer govern de la monarquia va continuar presidit per Arias Navarro, on també es van incorporar polítics franquistes com Manuel Fraga. El govern va iniciar una tímida obertura que comportà la legalització de les associacions polítiques que reunissin alguns requisits, com l'acceptació de les lleis franquistes.

Els partits democràtics d'esquerra reclamaven una ruptura política amb el règim franquista i amb el govern continuista d'Arias Navarro. Aquests partits exigien la llibertat per a tothom que estigués empresonat per la seva actitud vers la dictadura, reclamaven llibertats polítiques i sindicals i demanaven eleccions lliures. A Catalunya i el País Basc es demanava, a més, el reconeixement dels estatuts abolits durant la guerra civil.

La Junta Democràtica, liderada per Santiago Carrillo, i la Plataforma de Coordinació Democràtica, liderada per Felipe González, es van unir en un sol organisme: Coordinación Democràtica, conegut com la Platajunta.

Els primers mesos de 1976 van ser testimonis de nombrosos aldarulls protagonitzats per estudiants, obrers i ciutadans que acudien a les convocatòries dels grups d'esquerra per demanar llibertat política i millores socials. El govern respongué endurint la repressió de les manifestacions i les vagues. Aquests enfrontaments van acabar amb la mort de cinc treballadors pels trets de la policia.

El 7/1976 Arias Navarro va presentar la dimissió en comprovar que no tenia el suport del rei, ja que la seva relació no era bona. Aquest va nomenar cap de govern Adolfo Suárez.

1-1 Adolfo Suárez

La seva elecció va ser rebuda amb moltes reticències. Suárez formà un govern amb persones que procedien dels quadres secundaris del règim franquista i amb persones procedents dels sectors democristians. Eren polítics que havien comprès la impossibilitat d'un règim franquista i que pretenien una sortida pacífica de la situació.

Inicialment, Suárez despertà desconfiança: en l'oposició per la seva trajectòria política en la dictadura (va ocupar diversos càrrecs), i en els franquistes més radicals perquè hi veien en ell un personatge massa contemporitzador i poc fidel als principis en què s'havia basat la dictadura.

El punt principal del seu programa era la preparació d'un referèndum per mitjà del qual la població havia de donar el vistiplau a una llei per reformar el sistema polític. Es va sotmetre a votació popular el 12/1976 i, malgrat la campanya en contra, hi hagué un nombre elevadíssim de vots afirmatius (94%).

El 1977 grups extremistes van iniciar una campanya de desestabilització del nou règim. L'extrema dreta va assassinar un grup d'advocats que col·laboraven amb CC.OO. i va cometre diversos atemptats. L'extrema esquerra, representada pels GRAPO i ETA, va segrestar militars i va assassinar membres de la policia i de les institucions de l'Estat.

Malgrat les fortes pressions dels militars en contra, Suárez va prendre la decisió personal de declarar legal el Partido Comunista Español, liderat per Santiago Carrillo. Aquests van moderar les posicions i van acceptar la reforma aprovada en el referèndum.

El 6/1977 es van poder celebrar les primeres eleccions lliures des de l'any 1936. Suárez va crear la UCD, una coalició que englobava diferents grups de centre. Fraga, per la seva banda, va crear Alianza Popular, partit que incorporava el franquisme possibilista.

Resultats eleccions 1977

1) UCD (Adolfo Suárez)
2) PSOE (Felipe González)
3) PCE i PSUC (Santiago Carrillo/Gregorio López Raimundo)
4) Alianza Popular (Manuel Fraga)
9) ERC (Heriberto Barrera)

2. Els pactes socials i la Constitució de 1978

2-1 Els pactes socials

La situació econòmica i social del país era delicada: la conflictivitat laboral va augmentar, l'any 1977 la inflació havia pujat, l'atur no parava de créixer des del 74, la inversió en els sectors productius era escassa i havia fugues de capital. La prioritat del govern era aconseguir el pas del règim dictatorial al democràtic, i no s'havien pres les mesures socials i econòmiques per combatre la crisi econòmica internacional (crisi del petroli).

Calia rebaixar la conflictivitat laboral i acordar les mesures necessàries per aturar la inflació. Els grups polítics, les organitzacions socials i el govern van signar el 10/1977 els pactes de la Moncloa, que buscava solucionar tot això. Els efectes van ser immediats i el 1978 es va aconseguir reduir la inflació.

2-2 La Constitució

La redacció de la Constitució va estar a càrrec de representants dels principals grups polítics. El 31/10/ fou votada favorablement per la majoria dels diputats i senadors. El 6/12 s'aprovà en referèndum i el 27/12 el rei jurava la Constitució. Espanya passava a ser una monarquia parlamentària amb un sistema democràtic.

Té 3 parts: dogmàtica (establiment dels principis bàsics i els drets fonamentals), orgànica (on es desenvolupen les funcions i els mecanismes dels poders i l'organització territorial de l'Estat) i una tercera part que es refereix al sistema per mitjà del qual s'hi poden introduir reformes (reforma constitucional)

La part dogmàtica, més a fons, diu el següent:

- L'Estat es defineix com a social i democràtic, organitzat en una monarquia parlamentària.
- L'Estat deixa de definir-se com a catòlic i passa a convertir-se en laic.
- L'Estat reconeix els drets civils de tot tipus (llibertat, reunió, expressió, igualtat, salut, habitatge, educació, etc.)

La part orgànica, més a fons, diu el següent:

- S'organitza la representació política en unes Corts Generals integrades per dues cambres: Senat i Congrés dels Diputats.
- S'estableix la divisió de poders (legislatiu, executiu i judicial)

3. Un democràcia feble

Es van tornar a convocar eleccions generals el 3/1979. Els resultats no van canviar molt respecte al 1977. Entre el 1979 i el 1982 es produïren dos fenòmens: el desenvolupament legislatiu de la Constitució i l'inici d'un període de dificultats per al govern, a causa de les fortes pressions dels sectors nostàlgics de la dictadura. A part d'això, el terrorisme d'ETA i GRAPO contribuï a afeblir la ja dèbil democràcia que s'iniciava.

3-1 Desenvolupament legislatiu

Durant aquells tres anys es van votar a les Corts els estatuts d'autonomia del País Basc, de Catalunya (1979) i de Galícia. Després les hi van seguir totes les altres comunitats.

A partir de 1980 Espanya quedava organitzada d'una altra manera. Encara que la divisió provincial continuava vigent, a partir de l'aprovació dels estatuts, les comunitats es repartiren amb el govern central una gran part de les competències polítiques i administratives. Així, cada comunitat passava a tenir un parlament propi, amb competències legislatives, i un govern sorgit de les urnes.

En el terreny econòmic, es va fer una reforma de la hisenda pública i es van aprovar lleis sobre el dret a l'educació, el dret al divorci, l'avort, etc.

3-2 Dificultats pel govern: els enemics de la democràcia

Aquest trienni es va caracteritzar per la fragilitat de la democràcia a causa de les tensions a què la van sotmetre els grups terroristes i els grups involucionistes feixistes, que volien reinstaurar una dictadura de caràcter militar. L'extrema dreta actuava de dues maneres: atemptats contra entitats democràtiques i culturals (entre el 1977 i el 1981 es va cometre el major nombre d'accions terroristes des del final de la dictadura fins a l'actualitat) i preparació d'un cop d'Estat amb l'objectiu de reinstaurar una dictadura.

Adolfo Suárez, acorralat, va haver de dimitir el 1/1981. Aprofitant això, un grup de militar va intentar un cop d'Estat. El 23/2/1981, el dia que es votava la investidura del nou president del govern (Calvo Sotelo), un grup de militars i membres de la Guàrdia Civil van assaltar el Congrés. Els parlamentaris i el govern van quedar segrestats en mans dels colpistes. L'intent

de insurrecció tan sols va triomfar a València, on el capità general de la regió va treure els tancs al carrer i va ocupar diverses emissores de ràdio (a Madrid es va capturar RTVE). Tot i que la manera com es va aturar el cop encara no està ben aclarida, sembla que va ser decisiu el missatge del rei a través de la televisió, on deia que desautoritzava l'intent colpista i ordenava a l'exèrcit que respectés l'ordre institucional. El resultat va ser la rendició dels colpistes i el retorn a la normalitat. La democràcia s'havia salvat.

Dos dies després, Sotelo era elegit president del govern al fi. No va poder evitar, però, la descomposició del seu partit i la seva gestió fou molt discutida: un cas polèmic va ser el de la LOAPA, amb què es pretenia retallar les competències dels estatuts d'autonomia. La majoria dels articles de la llei van ser declarats inconstitucionals. Un any després es van convocar eleccions, que van suposar l'inici d'un llarg període d'hegemonia socialista.

4. Catalunya recupera les institucions

4-1 Llibertat, autonomia i Estatut d'Autonomia

Aquest crít resumeix perfectament el clamor popular dels anys de la transició. "Llibertat" demanda llibertats individuals, polítiques i sindicals, "amnistia" és l'exigència de veure en llibertat els presos polítics i "Estatut d'Autonomia" era la reivindicació que exigia que, amb la instauració del sistema democràtic, es consideressin les llibertats nacionals, i això comportava dissenyar un règim polític que oferís importants quotes d'autogovern a Catalunya.

L'11/9/1976 el govern va autoritzar la celebració a Sant Boi de la diada nacional. L'any següent es va convocar la manifestació més grandiosa i impressionant que s'havia fet mai a Catalunya, ja que més d'un milió de persones van recórrer els carrers de Barcelona cridant la frase.

4-2 Reinstauració de la Generalitat

El 2/1977 representants dels diversos partits polítics es traslladaren a França per entrevistar-se amb Josep Tarradellas, president de la Generalitat a l'exili. La intenció era conèixer la seva opinió sobre la possibilitat de retornar a Catalunya com a president. Es va crear, amb aquest objectiu, l'Organisme Consultiu de la Presidència de la Generalitat.

Passades les eleccions del 1977, Suárez envià un grup de persones per entrevistar-se amb Tarradellas. Suárez el va convidar a traslladar-se a Madrid per negociar el seu retorn. El president va acceptar i va arribar a un acord amb Suárez per retornar a Catalunya i restablir la Generalitat amb caràcter provisional mentre es redactava un nou Estatut

4-3 L'Estatut d'Autonomia

La Constitució de 1978 marcava els límits que havien de tenir els estatuts d'autonomia. Una comissió de parlamentaris catalans es va reunir al Parador de Sau per redactar un projecte d'Estatut, que es va presentar a les Corts espanyoles. Després d'algunes retallades, el

25/10/1979 el poble català va aprovar i ratificar el text en referèndum. EL desembre d'aquell any es va promulgar l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

L'Estatut defineix Catalunya com una nacionalitat que es constitueix en comunitat autònoma d'acord amb la Constitució. També es determinen les institucions que han de governar el territori català, integrades en la Generalitat, que és la institució que ha d'organitzar l'autogovern.

La Generalitat està formada per:

- Parlament: Representa el poder legislatiu i té la funció de representar Catalunya, aprovar els pressupostos, impulsar i controlar l'acció política del govern, etc. És elegit pel poble català.
- President: Representa el poder executiu i té la funció de dirigir i coordinar l'acció del govern o consell executiu (elegit per ell). És elegit pel Parlament.

Altres òrgans:

- Tribunal Superior de Justícia: Màxima institució judicial del Principat
- Síndic de Greuges: Recull i trasllada al Parlament les queixes dels ciutadans
- Sindicatura de Comptes: Intervé i certifica la comptabilitat de la Generalitat
- Consell Consultiu: Vigila que la legislació segueixi el que senyala l'Estatut.

Les competències de la Generalitat es divideixen en: exclusives (només pot legislar el Parlament i la seva legislació preval sobre la de l'Estatut), compartides o recurrents (les quals l'Estat es reserva una part per legislar i la Generalitat l'altra) i les executives(on el govern es limita a aplicar directament a Catalunya les lleis d'Espanya.

4-4 Primeres eleccions autonòmiques

El 3/1980 es van celebrar les primeres eleccions al Parlament català, que va a guanyar CiU (partit creat per la coalició de Convergència Democràtica de Catalunya, liderada per Jordi Pujol, i Unió Democràtica de Catalunya, liderada per Miquel Coll). El Parlament va escollir president de la Generalitat al líder de CiU: Jordi Pujol.

Tema 11: La democràcia consolidada

1. L'evolució política

1-1 Una política socialdemòcrata

Des de 1982 al 1996 a Espanya va governar el PSOE. L'any 1993, però, els socialistes no van obtenir majoria absoluta i van haver de governar amb el suport parlamentari de CiU

Els socialistes van proposar-se superar la crisi econòmica i van iniciar construcció d'un model d'Estat semblant al de Suècia i Alemanya. Per poder finançar la política social que propugnava, el govern va aplicar dues mesures: la reconversió industrial (potenciar sectors en auge i desinvertir en altres que no eren competitives) i la reforma fiscal. En conseqüència, el govern va haver d'enfrontar-se a les vagues generals del 1985 i 1988.

La reconversió industrial va afectar les empreses públiques del sector de les drassanes, la siderúrgia i la mineria. La reconversió va provocar conflictes, però també va permetre sanejar el sector i alliberar l'Estat d'una càrrega financera.

La reforma fiscal, que ja s'havia iniciat amb Adolfo Suárez, buscava augmentar els impostos directes i distribuir millor el pes de la recaptació impositiva. La majoria de la recaptació es va destinar a les despeses socials i a la inversió en infraestructures i promoció de l'economia. La sanitat va passar a ser una prestació universal, a què tothom tenia dret.

La política es va reflectir també en la renovació dels sistemes de pensions per als jubilats i en els subsidis assistencials.

1-2 La fi de l'aïllament internacional

Un cop restablerta la democràcia, Espanya es va integrar en molts organismes internacionals, com el Consell d'Europa (redactor dels Drets Humans), l'OTAN i la Comunitat Econòmica Europea.

La primera operació fou la integració en l'OTAN. Aquesta decisió entrava en contradicció amb la doctrina respecte a l'organisme que havia defensat el PSOE abans d'arribar al govern. Es tractava d'adherir-se a un pacte militar en què els Estats Units tenien un paper predominant, cosa que no era ben vista pels d'esquerres. L'últim govern (UCD, governat per Calvo Sotelo) ja havia acceptat l'entrada d'Espanya a l'OTAN, sense sotmetre la decisió a consulta popular,

L'oportunitat de modernitzar l'exèrcit espanyol i d'homologar-lo amb els dels països democràtics, i el desig de trencar l'aïllament en matèria de defensa, van fer canviar de posició el govern socialista. El 1986 va plantejar un referèndum per decidir el manteniment d'Espanya en l'OTAN, on va guanyar el sí.

L'ingrés a la Comunitat Econòmica Europea (avui Unió Europea), va tenir una gran transcendència per a Espanya, ja que la integració a Europa era un dels objectius socialistes en política internacional. L'acord es va tancar el 1985 i va entrar en vigor el primer dia de 1986. La integració d'Espanya a Europa va comportar la modificació de moltes lleis i normes

(homologació de sistemes d'impostos indirectes com l'IVA, articulació i coordinació de les polítiques econòmiques, etc.) El 1987 es van celebrar els primers comicis al Parlament Europeu amb participació espanyola, on el PSOE va ser el partit més votat.

Durant la dècada dels 90, Espanya va prosseguir el seu procés d'integració a l'espai europeu. El 1991 va signar el tractat de la Unió a Maastricht que, entre altres coses, va implantar una moneda única: l'euro.

1-3 La consolidació del sistema democràtic

Entre el 1982 i el 1996, es van desactivar les conspiracions antidemocràtiques, es va consolidar un sistema parlamentari i es va impulsar la descentralització política en comunitats autònomes.

No es va poder resoldre el problema del terrorisme d'ETA, tot i que van augmentar les detencions de membres. Els pactes entre les diverses forces polítiques van contribuir a l'aïllament d'ETA.

Des de el 1982 fins el 1993, el PSOE va governar amb majoria absoluta. Del 1993 al 1996 amb majoria relativa, amb el suport parlamentari de CiU. Durant aquests tres anys, es van viure moments de màxima tensió política a causa de l'esclat de diversos casos de corrupció que afectaven el govern i el coneixement de la existència de pràctiques de terrorisme d'Estat en la lluita contra ETA (GAL, Grupos Antiterroristas de Liberación, format per policies i ex-delinquents que van atemptar contra membres d'ETA entre el 1983 i el 1986).

El PP va utilitzar aquests casos per atacar políticament i judicialment el govern. Aquesta fou una de les causes per les quals la llarga dècada socialista va finalitzar amb una imatge política poc favorable.